

Lukkende og åpnende

Forkynnelse i et informasjonstrett samfunn*

AV BÅRD MÆLAND

baard.maeland@mhs.no

Informasjonstretthet og praktisk-teologisk kulturanalyse

I Olav Skjeveslands praktisk-teologiske forfatterskap er det særlig forkynnelse og menighetsoppbygging som vies oppmerksomhet.¹ For begge deler gjelder det at man verken kan preke eller utvikle menigheter uten å kjenne den kulturen som tilhørerne og menighetslemmene (og presten!) er en del av. Skjevesland opplever det likevel krevende å fortolke samtidskulturen. I *Huset av levende steiner* (1993) skriver han følgende: «Jeg har vandret i faglig tereng jeg var lite hjemmekjent i», og spesialister kan «av den grunn bebreide meg for å være en naiv turist i fremmed land».² Det er lett å forstå slike forbehold. For hvordan skal man treffsikkert beskrive trekk ved en samtidskultur i stadig endring uten å ende i diletanteri?

Selv om Skjeveslands ulike samfunns- og kulturanalyser spenner over et stort tidsrom; fra det sene industrisamfunnet, via det postmoderne samfunnet og opp til det han kaller «det elektroniske samfunnet»,³ så har alle disse epokene det til felles at *informasjonsstrømmen* har økt betraktelig. Det gjelder enten det dreier seg om avis, radio, TV, eller nyere uttrykk for det såkalte «nettverkssamfunnet» (M. Castells), særlig ulike former for digitale kommunikasjonssystemer (for eksempel mobiltelefoner og Internet).⁴ Allerede i *Broen over 2000 år* (1981) beskriver Skjevesland den kulturelle situasjonen som «en inntrykksmett og kommunika-

sjonstrett tid», preget av «et sansebombardement uten like», der «lyd, bilde og fete overskrifter (...) jager forbi i en heksedans».⁵ Han hevder videre at tretthetsterskelen har blitt senket på tilhørersiden som en følge av informasjonsbombardementet.⁶ Dette skaper igjen sanse-sløvhets.⁷ Han spør derfor om det i vår tid bare er predikanten og prekenen som kjeder tilhørerne i det mange oppfatter som en prekenkrise,⁸ eller om det like gjerne er slik at tilhørerne projiserer sin egen «lede og tretthet» over på predikanten.⁹

Med slike beskrivelser viser Skjevesland – trolig uten selv å ville det – at vår tids tematikk hører hjemme i en lang historie rundt det vi noe upresist kan kalle for tretthetens eller kjedsomhetens idéhistorie.¹⁰ Og siden kirken har vært opptatt av dette fenomenet siden ørkenfedrenes tid, burde både trettheten, sløvheten og kjedsomheten være særlig interessante fenomener å beskjeftige seg med for kirkelige praktikere.¹¹ Men hvordan?

I *Det skapende ordet*, Skjeveslands andre homilietikk, kommer han svært tett på denne tretthetens eller kjedsomhetens idéhistorie. I del IV behandler han «prekenens realisering» og gjør dette blant annet ved å undersøke de språklige betingelsene for å preke meningsfullt og rett. I et underkapittel om «Prekenarbeid som skapende prosess» behandles også det som man forventer må være viktig i en prekenlære med

tittelen «det skapende ordet», nemlig «Bilder og metaforer». Her sier han:

Det er bl.a. presset fra en teknifisert og rasjonalisert hverdag som har skapt økt behov for et billedkraftig, levende språk, også i forkynnelsen. Trettheten på grunn av all støtvis og oppsplitende informasjon i dagens samfunn har også skapt sult etter et annet språk.¹²

Men hvordan henger så alt dette sammen? Ved hjelp av en sosiologisk teori om hvordan informasjon virker på mennesket, skal jeg i det følgende forsøke å gi en utdypende fortolkning av en mulig sammenheng mellom informasjons-tretthet og behovet for et annet – billedkraftig og levende – språk.

Informasjon og tretthet

I boken *Overload and Boredom* (1986) har sosiologen Orrin E. Klapp beskrevet hvordan informasjon innvirker på menneskers livskvalitet, i særdeleshet hvordan en opplevelse av kjedsomhet røper en problematisk situasjon som knytter seg til det han kaller *informasjonsoverbelastning*.¹³ Denne problematiske informasjons-overbelastningen forstår han på to ulike måter:

Den ene karakteriserer han som *trekkende gjentakelse*¹⁴ (*bad redundancy*). Klapp sier at dette dreier seg om informasjon som fremtrer som «flat» og kraftløs; informasjon i et emosjonelt flatland. I dette flatlandet sperres man inne, man begrenses og forflates. Her hersker stivheten, monotonien, banaliteten, og kjedsommeligheten. Det er rett og slett for mye av det samme, og for lite sted å boltre seg på. Med alt dette forringes livskvaliteten for den enkelte. Det er trolig denne form for informasjonsproduksjon Skjevesland beskriver i *Broen over 2000 år* når han skriver følgende:

Når den fromme floskulatur, med en mengde utilkjempede ord, nærmest skaper drukkingsfornemmelser på tilhørersiden, da blinker det blått lys for alvor. Mye er ille på prekenstolen, men ikke det *billige* er verst.¹⁵

Klapp beskriver den andre formen for informasjonsoverbelastning som *støy* (*noise*). Dette er en tilstand som inntreffer ved for mye informasjon, ved for mye «variasjon», og særlig hvor dette overskuddet på informasjon kjennetegnes av tvetydighet, manglende relevans, forvir-

ring eller rett og slett tom informasjon. Kort og godt oppstår støyen der hvor man enten ikke evner å fordøye eller tolke en gitt informasjonsmengde, eller der informasjonen ikke inneholder tilstrekkelig meningsfylt informasjon. Resultatet er det samme i begge tilfeller; informasjonen blir bare i begrenset grad forstått, med den konsekvens at den verken mottas eller videreformidles. Skjevesland snakker et sted om predikanter som stiller store spørsmål som ikke stilles. Resultat: «prek».¹⁶ Kanskje kunne vil like gjerne sagt «støy»?

Verken den trekkende gjentakelsen (for mye lik informasjon) og støyen (for mye uforståelig informasjon) evner å tilføre menneskene livskvalitet, hevder Klapp. Dette henger negativt sammen med det han kaller «the slow horse of meaning». Verken den grå og flate gjentakelsen eller den hissige og forvirrende støyen er i stand til å skape bærekraftig mening. Støyen er forvirrende og intens, og den ensformige gjentakelsen ser ut til å ha forsenket seg i tomhet og sløvheter. På denne måten er det mulig å komme dobbelt til kort i forhold til det som er det gode alternativet: det langsomme, men utrettelige arbeidet med å skape mening.

Konteksten for Klapps bok er informasjons-samfunnet. En tilgrunnliggende – og kulturpesimistisk – premiss for Klapp er at ikke alle fremskritt i informasjonsalderen representerer en utvikling til det gode.¹⁷ Et uttrykk for dette er den allerede nevnte informasjonsoverbelastningen. Forstått som en kjedsommelig informasjonstretthet kan det forstås som enten 'kjedelig variasjon' (*noise*) eller 'kjedelig gjentakelse' (*bad redundancy*):

Boredom can come from either redundancy or variety when it does not tell enough of interest. The deficiency is not a sheer lack of information but hearing too much of what we are not interested in. That is, boredom as we experience it today is more likely to be from an *overload* than an *underload*.¹⁸

Som man ser, kan kjedsomheten inntreffe på den ene eller den andre enden av en (horisontal) akse mellom «redundans» (gjentakelse, overskudd) og «variasjon». Men det som gjør at for mye variasjon eller for lite variasjon gjør at noe oppfattes som kjedelig har å gjøre med innslaget fra en annen – vertikal – akse, nemlig

mellom det meningsfulle (*meaning*) og det meningsløse, det entropiske (*entropy*).

Klapp bruker begrepet 'entropi' for å beskrive et informasjonsforfall,¹⁹ noe han forstår som et «tap av menneskelig potensial». Et slikt forfall kan gi seg utslag i dårlige holdninger, spenningsøkning gjennom usunne aktiviteter som veddemål eller stoffmisbruk, eller regelrett vandalisme eller annen kriminalitet.²⁰ Entropien rommer altså et betydelig potensial for menneskelig forfall, der den eller de det gjelder slutter å opptre meningsfylt og sunt i forhold til sine omgivelser.

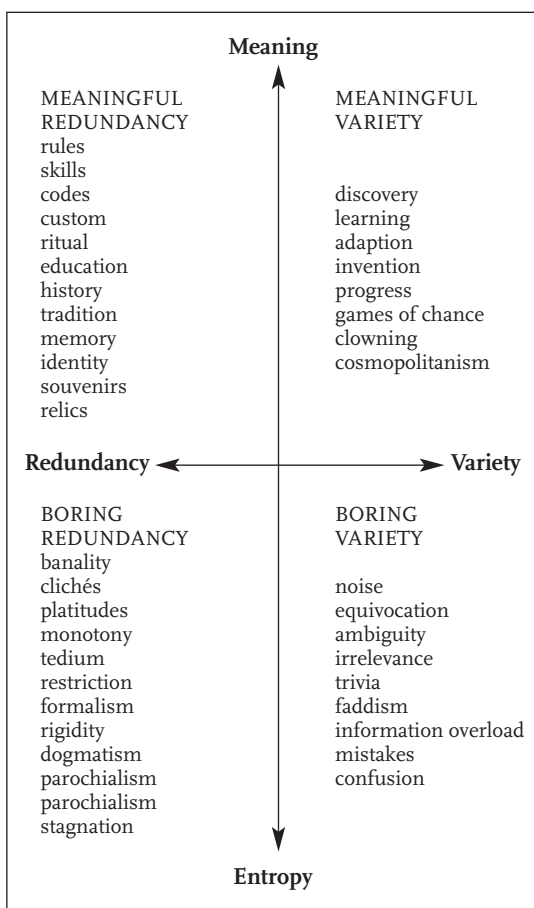
Av alt dette kan man nå forestille seg et koordinatsystem med to akser, en mellom mening og entropi, og en mellom variasjon og gjentakelse (se figur 1 nedenfor). Innenfor dette koor-

dinatsystemet kan man videre tenke seg ulike konstellasjoner av kjedsomhet og mangel på kjedsomhet (meningsfylde). Mens vi beskrev to ulike former for kjedsomhet eller entropi (hhv. trettende gjentakelse og støvende variasjon), så kan man gjøre det samme for de gode og meningsfulle sektorenes del.

Det første gjelder *den gode variasjonen*. Her kommer alt inn som har «nytt» som fortegn: oppdagelser, oppfinnelser, endring, flaks, tilegning av ny kunnskap, etc (jf. sektoren øverst til høyre i figur 1). Til forskjell fra støyen, er denne formen for informasjon både meningsfull og tilpasset kunnskaps- og erfaringsnivået hos den som skal fordøye denne typen inntrykk og opplevelser. Man er i *flyt*.²² Forskjellen til den trettende gjentakelsen, er at rommet blir større, det stive reglementet mykes opp, det platte erstattes av både høydedrag og dybdeboring, og det dogmatis(tis)ke fortrenses av nyformuleringer og oppfinnsomhet. For predikanten: Man bringer tilhørerne over i noe dypere og større, eller skaper (!) en opplevelse av forfriskning eller å ha oppdaget noe nytt. Prekenen henfører – og forfører.

Det andre gjelder *den gode gjentakelsen*. Kirken skulle være vel fortrolig med Klapps beskrivelser av denne koordinatsektoren. Her finner vi det trygge «informasjonsstedet», med de muligheter det gir for bekreftelse og identitetsforsterkning. Stikkord som ferdigheter, skikk, opplæring, overlevering, historie, ritualer og minne er ord som knytter det enkelte menneske sammen med en bestemt forhistorie og sosial kontekst (jf. sektoren øverst til venstre i figur 1).

I tillegg til disse fire sektorene som inndeles av de nevnte aksene, kan man også forestille seg ulike bevegelser mellom ulike sektorer av koordinatsystemet, for eksempel mellom meningsfull gjentakelse og kjedelig gjentakelse, mellom spennende variasjon og lamende variasjon, eller andre kombinasjoner av bevegelser. Styrken ved Klapps modell er at den ikke bare åpner opp for en nærmere bestemmelse av vårt forhold til den informasjonen vi omgir oss med (representert ved de fire sektorene), men at den samtidig gir et redskap for å fortolke hvordan dette forholdet *endres og kan*

Figur 1. Orrin E. Klapps informasjonsteoretiske sektormodell²¹

påvirkes positivt eller negativt. Dette redskapet skal derfor ikke forstås deterministisk, men vel så mye som et konstruktivt middel for å motarbeide de «entropiske» kreftene vi er omgitt av i informasjonsalderen.

Klapp har kalt modellen sin en *metaforisk* modell. Modellen er nemlig knyttet til et bestemt metafor, nemlig en skipper som forsøker å seile båten sin opp mot nordavinden, som blåser sørover, i retning av entropien. Poenget er å *navigere*, sier han, fordi det er umulig å seile rett opp mot vinden. Da vil båten stoppe helt opp og begynne å drive med vinden. Løsningen er å veksle mellom å seile skrått mot vinden, mot enten babord eller styrbord. Dersom vi forflytter denne metaforen over til samfunnskonteksten, vil en veksling mellom redundans og variasjon være den optimale måten å opprettholde «kursen» i retning av det meningsfulle. Man skal likevel passe seg for å seile for langt mot land (faren for å strande), eller for langt ut på de store havene (faren for å lide skipbrudd).

Den gode seilas beveger seg derfor mellom ytterpunktene, men også godt innenfor både den gode gjentakelsen og den utfordrende kampen med elementene. Kursendring og differanse blir dermed viktig for å finne den gode kursen mot den gode livskvaliteten. For eksempel vil man i den trygge sektoren («god og meningsfull gjentakelse») kunne finne ro og bekreftelse. Men dersom man blir der for lenge, vil opplevelsen av ro og bekreftelse forfalle til en kjedelig gjentakelse, der det trygge og tradisjonelle blir begrensende og forflattende. I en slik situasjon trenger man nye utfordringer, nye oppdagelser og nye bilder. Men for mye av det som er nytt og annerledes vil i neste omgang kunne virke lammende og forstyrrende. Et uavbrutt liv i frådende sjø på åpent hav bærer ikke løfte om noe annet enn utmattelse og forlis. Ikke uten grunn beskrives ulike mentale forstyrrelser som «psykisk entropi». ²³

Behovet for et annet språk: Forkynnelse som fortolkning, retrett og imaginasjon

Hva betyr så dette for den som skal forkynne inn i en informasjonstrett kultur? På bakgrunn

av Orrin E. Klapps beskrivelse av former for informasjonsoverbelastning, men også former for menneskelig livskvalitet, skal jeg nå forsøke å skissere noen homiletiske implikasjoner av hvordan en sammenheng mellom livstretthet og et annet språk kan etableres. Siden trettheten er beskrevet som kjedelig gjentakelse (*bad redundancy*) eller kjedelig variasjon (*støy; bad variety*), må nødvendigvis de homiletiske implikasjonene også bli flere. Med utgangspunkt i Klapps metaforiske modell ovenfor skal jeg forsøke å utmynte mine tanker om dette i form av *to ulike kryssbevegelser*: en fra kjedelig variasjon (*støy*) til god og meningsfull gjentakelse, og en annen fra kjedelig gjentakelse til god og spennende variasjon. ²⁴ Begge handler om fortolkning, om enn på ulik måte.

Den første kryssbevegelsen vil for kirken måtte handle om både *informasjonsfortolkning* og *retrett*. Problemet med den typen dysfunksjonell informasjonstilstand som vi har kalt støy eller kjedelig variasjon, er jo nettopp en kombinasjon av for mye informasjon og for lite meningsfull informasjon. Det står så å si en uendelig mengde informasjon oppstilt i påvente av fortolkning. Dette er en situasjon de fleste av oss vil gjenkjenne. Summen av informasjon fra TV, Internet, aviser (som vi ikke orker å lese lenger?), beskjeder fra alle mulige institusjoner og foreninger, er både overveldende og utmattende. I tillegg ekspanderer summen av informasjon så raskt og uhemmet at det både prinsipielt og praktisk er en tilnærmet umulig oppgave å stoppe opp for å fortolke hva det er som passerer så hurtig forbi oss. Vi blir stående å måpe på sidelinjen.

Hva gjør en predikant i en slik situasjon? Kan man oppdrive en tolk som kan fortolke, ikke bare Skriften, men Skriften i lys av samtiden, og samtiden i lys av Skriften? Vår tid roper etter fortolkning. Men dersom tolken tier, vil ropet stilne og entropien sette inn. Da slutter skipene å krysse opp mot vinden og begynner å drive med nordavinden. Det er i denne potensielle driften at prekestolen i informasjonssamfunnet må fremtre. Hva denne fortolkningen konkret skal innebære, har jeg ikke ambisjoner om å si noe kortfattet om. Men rent generelt må den i alle fall ta form av *informasjonsfortolk-*

ning i lys av det som kirken bærer med seg av tro, tradisjoner, hellige skrifter og ritualer. I dette møtet mellom informasjon som har fått preg av å være både lik og flat, og en form for informasjon som er annerledes, gis det muligheter til å sortere og fordøye det informasjonskaoset vi alle står midt i. Hva betyr informasjonen vi bombarderes med? Hvilken informasjon er viktig, nødvendig, berikende, byggende, god? Og hvilken informasjon er forflatende, ødeleggende, opprivende, dehumaniserende, eller villedende? Om kirkens forkynnerer ikke makter å absorbere og fordøye slike spørsmål, vil kirken bli eliminert som viktig og relevant «node» i det Manuel Castells kaller «nettverks-samfunnet».²⁵

I denne håndteringen av informasjonsstrømmen må det høre med et element av *retrett*, det å kunne skjerme seg for store deler av informasjonen. Ingen prestemunn eller predikant-hjerne er så stor at den kan gape over og fordøye den mengden informasjon vi er omgitt av. En viktig tilleggsstrategi for kirken, i tillegg til aspirasjoner om å kunne fortolke *noe* av dette, vil derfor være å ta noen skritt bort fra den jevne strømmen av informasjonsbombardement. Jeg tror Salmistens gjentatte forkynnelse om å søke tilflukt hos Herren har et uutnyttet potensial i en tid med informasjonsutmattelse, med informasjon som den fienden man flykter i fra. En slik tilflukt kan dels skje ved at kirken blir et sted som formidler mindre informasjon som samtidig består av mer meningsfull informasjon, dels ved at den fordøyer og fortolker flommen av informasjon fra andre «sendere».

Trolig er det en sammenheng mellom evne til å lukke seg og evnen til å fortolke. Jeg tror rett og slett at den åpne kirken også må være *den lukkede kirken* om den skal evne å fortolke menneskers liv med Gud i informasjonssamfunnet. På samme måte som vi setter opp synlige og usynlige sperringer for å verne oss selv i det virvar og den kakofoni vi utsettes for informasjonsmessig (for eksempel når vi flykter inn i bilen og forskanser oss for noen minutter!),²⁶ på samme måte må kirken være tilstrekkelig innkapslet og lydisolert for å kunne gi et kraftig nok ly og vern for informasjonstrette og informasjonsskadede mennesker. Og minst av alt

trenger man mer av det samme som møter en utenfor «murene».

Den andre kryssbevegelsen går fra det emosjonelle flatlandet (kjedelig gjentakelse) til det nyoppdagede, fantastiske høylandet (meningsfull variasjon). Også her stilles forkynneren overfor utfordringer. Disse dreier seg ikke minst om betydningen av metaforer, bilder og evnen til å forestille seg noe større en det man tilsynelatende ser rundt seg og inni seg, det jeg med ett begrep vil omtale som *imanasjon*. Med dette er vi tilbake til kapitlet i *Det skapende ordet* av Skjevesland hvor han nevner informasjon, tretthet og behovet for et nytt språk i samme åndedrag.

Den gode predikanten kan skape noe stort av det som tilsynelatende er lite, noe variert av det monotone, noe dypt av det flate, noe varig av det forgiengelige, noe bærende av det synkende. Dette handler om prekenens *imanasjonsfunksjon*. Kanskje kan vi også kalle det prekenens *sakramentale funksjon*, i den forstand at det skapes betingelser for at det begrensede (våre ord) kan romme det ubegrensede (den guddommelige virkelighet).²⁷ På en måte er dette en tilsvarende skaperakt som den aller første skapelsen, da det øde landet ble til det fruktbare landet, og nå: når det entropiske og meningsfattige blir til liv og velsignelse. Prekenen kan la begrensede bilder bære det ubegrensede på en måte som forflytter trette mennesker ut av de krefter som trekker nedover.

På mange måter er evnen til å skape overskridende bilder det motsatte av desperasjon og fortvilelse. Mens ordet desperasjon er konstruert som et fravær (*de*) av håp (*spes*), bringer forestillingsevnen derimot bud om noe hittil usett og uoppdaget, men som like fullt finnes når grenser åpnes og overskrides. I dette ligger håpet – og meningen. Fra monotonien, stivheten og banaliteten reiser det seg et nytt, levende og dyptloddende håp om noe som overskrider det emosjonelle flatlandet av kjedelig gjentakelse. For den forkynneren som ikke bare nøyer seg med å lede mennesker inn i den trygge havn av ro og bekreftelse, vil prekenens forestillingsevne kunne være «det annet språk» som bringer en tilsynelatende kjedsommelig sjel ut av informasjonstretthet og begrensning-

ens forbannelse. Sagt på en annen måte: *begrensningen kan overskrides gjennom imaginasjonen*. Men hadde det ikke vært noen begrensning, hadde det heller ikke vært noe å overskride. Sagt med Paul Ricoeur: Imaginasjonen er strukturerende og lukkende på samme tid som den er oppløsende og (gjen)åpnende.²⁸

Søren Kierkegaard beskriver i *Enten-Eller* hvordan kjedsommeligheten gjennomsyrrer alt i verden.²⁹ Og de aller kjedsommeligste er de aller travleste, ikke minst de som forsøker å reise bort fra kjedsomheten. Slike reisende mennesker, for ikke si flyvende flanører – og vi er en del av dem selv, graver seg imidlertid bare dypere og dypere ned i sin egen kjedsomhet. Skjeveslands formaning i *Broen over 2000 år* om at «en eksperimentiver på forkynnelsens område må søke å unngå de banale kvikkheter», tematiserer denne grøften.³⁰

Kierkegaards snakker på samme sted om *begrensningens prinsipp*, om det å forbli på stedet. Det er bare ved å begrense seg at man kan gjøre intense oppdagelser av det store i det små. I geniets ekspeditte øyeblikk. Han bruker her bildet av hvordan en fange kan være meget oppfinnsom, eller ha stor glede av en edderkopp som løper langs gulvet i cellen. Eller hvordan et skolebarn kan ha stor glede av en flue som man har fanget i et nøtteskall. Begrensning er nemlig ikke begrensende, men åpnende, ansporende og intensiverende. Men det er ikke gitt at man evner å oppdage denne intensiteten i det begrensede. Det er bare geniet som kan finne disse lukene og rommene til noe større og mer intenst.³¹

Det samme gjelder for den som skal forkynne. Predikanten er kalt til å være en imaginasjonsgenius, hvor vekten i den pastorale sammenheng bør ligge på det å skape bærende bilder og overskridende metaforer mer enn akkurat på det å være et geni. Rundt slike billedskapende mennesker vil ting og steder endre seg. Ordene forblir ikke bare ord, men skaper ny virkelighet. Prestegjeldet rommer ikke lenger bare medlemmer, men blir stedet hvor Gud holder fest.³² Fantasien setter ingen grenser, og bare gjennom fantasien kan man sprengre grensene på en slik måte at himmelen blander seg med jorden.

Innenfor en religion hvor både skapelse, inkarnasjon og overskridende bilder spiller en sentral rolle, vil det måtte være slik. Forkynneren skal se for seg det usynlige, tegne bilder av det uendelige og språkliggjøre det som hever seg over alle steds- og tidsbegrensninger, og samtidig bærer alle tider og steder. Som forkynnerer er vi fortolkere av den evige sang som kan få et hvert sted på jorden til å synge. Dersom noe slikt inntreffer, er vi på et diametralt annet sted enn den meningstappende redundansen, den kjedelige gjentakelsen. Da blir prekenen verken kjedelig eller forvirrende, men fortolkende, avlastende, nyskapende og overskridende. Med slik forkynnelse kan den informasjonstrette forflyttes, og prekenen avsluttes. Å forstå forkynnelsen slik, er å forstå hva nøkkelmakten kan bety i informasjonssamfunnet.

Litteratur

- Castells, Manuel (2004). «Informationalism, Networks, and the Network Society: A Theoretical Blueprint», i samme forfatter (red.): *The Network Society: A Cross-cultural Perspective*, Cheltenham, UK/Northampton, MA, ss. 3-45.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2002). *Flow: The Classic Work on How to Achieve Happiness*. London: Rider.
- Kierkegaard, S. ([1843]1982). *Enten-Eller*, Samlede værker, bind 2 (første halvbind), 3. oppl., København: Gyldendal.
- Klapp, Orrin E. (1978). *Opening and Closing: Strategies of Information Adaptation in Society*, Cambridge et al: Cambridge University Press.
- Klapp, Orrin E. (1986). *Overload and Boredom: Essays on the Quality of the Life in the Information Society*. New York et al: Greenwood Press.
- Mæland, Bård (2006). «På hvert et sted», forkortet versjon av hovedforedrag på PFs generalforsamling 2006, *Luthersk kirketidende*, nr. 18, ss. 489-494.
- Mæland, Bård (2007). «Kirke og kjedsomhet», *Tidsskrift for Teologi og Kirke*, 78(1): 2-18.
- Ricoeur, Paul ([1989]1995). «Pastoral Praxeology, Hermeneutics, and Identity», i samme forfatter: *Figuring the Sacred: Religion, Narrative, and Imagination*, Minneapolis: Fortress, ss. 303-314.
- Skjevesland, Olav (1981). *Broen over 2000 år: Bidrag til prekenlæren*. Oslo: Luther.
- Skjevesland, Olav (1993). *Huset av levende steiner: En teologi for menighetsoppbygging*. Oslo: Verbum.
- Skjevesland, Olav (1995). *Det skapende ordet: En prekenlære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjevesland, Olav (1998). *Morgendagens menighet: Ledelse og livsform*. Oslo: Verbum.

Noter

- * Takk til stipendiat Tomas Sundnes Drønen, Misjonshøgskolen, og en anonym fagfelle for konstruktiv respons på et tidligere utkast til denne artikkelen.
- 1 Gitt hans definisjon av praktisk teologi som «læren om menighetsoppbygging» (se *Huset av levende steiner*, s. 10), vil nok forkynnelsen strengt tatt måtte forstås som en underkategori under menighetsoppbygging. Likevel, med den kvantitative og kvalitative vektleggingen forkynnelsen har i Skjeveslands forfatterskap mener jeg man kan snakke om forkynnelsen og menighetsoppbyggingen som de to ulike tyngdepunkter.
 - 2 S. 10. Spesialistene er i denne sammenheng både sosio- loger og antropologer. Det er nettopp et poeng for Skjevesland å supplere sosiologisk observasjon med kultur- fagenes «nærobserverende tilnærming» i hans bestre- belser med komme nærmere samfunnet, ibid. s. 140. For kulturanalytiske bolker i hans bøker, se særlig *Huset av levende steiner*, del II, ss. 95-145; *Morgendagens menig- het*, ss. 51-59; *Det skapende ordet*, del VI, ss. 216-235.
 - 3 *Det skapende ordet*, s. 126. Det elektroniske samfunnet er særlig representert ved fjernsynet og bruken av bilder i eteren.
 - 4 Dette er av naturlige årsaker knapt omtalt hos Skjeves- land (Internet tar ikke skikkelig av før etter utgivelsen av *Det skapende ordet*). På mange måter står han midt i overgangen mellom «industrialismen» og «informa- sjonalismen», se Manuel Castells, «Informationalism, Networks, and the Network Society», s. 8f. Et forhold som er drastisk annerledes med Internet sammenlignet med TV, gjelder hvordan TV prinsipielt sett er senderge- nerert og bare delvis autonomt (det mest aktive man kan gjøre er å zappe mellom ulike kanaler), mens Internet er brukergenerert, interaktivt og med autonome «noder» (kommunikasjonssendere og -mottakere). Et symptom på betydningen av det siste er hvordan «du» («You»), i praksis enhver aktiv Internet-bruker i hele verden, ble utropt til årets person i 2006 av Time Magazine, se URL: www.time.com, 25. desember 2006, årgang 168, nr. 26. Med Internet kan den enkelte oppkoblede bruker i uen- delig stor grad generere fakta, fortellinger, avsløre propa- ganda, oppløse autoriteters makt, påvirke politiske pro- sesser, m.m. Den kirkelige utfordringen ved denne revolusjonen, som det må kalles, er forsøksvis tematisert i min artikkel «På hvert et sted» (2006).
 - 5 S. 23.
 - 6 S. 21.
 - 7 S. 24, med referanse til Alfred Hauge.
 - 8 Se *Det skapende ordet* der det sies at «å forkynne er for presten et eksistensproblem» og at den dermed berører «selve prestens identitet», s. 99f. Dette tematiseres videre som et gap mellom (a) «visse forventninger» som omgir prekenstjenesten og som gir «oppdrift rundt pre- kenstolen», (b) prestens eget «håp om å yte sitt ytterste, og (c) til slutt: «realitetene». Med det teoretiske perspek- tiv som jeg anlegger i det videre, er det åpenbart at pre- kenkrisen har med en pastoral kjedsomhetsopplevelse å gjøre. I en artikkel der jeg tar opp det jeg kaller «pastoral kjedsomhet» («På hvert et sted», 2006), har jeg imidertid ikke gjort denne koblingen mellom prekenkrisen og kjedsomheten. Jeg har derimot påpekt at prekenen kan være det stedet hvor det motsatte av kjedsomheten: pre- kenens sakramentale imaginasjon, kan få utfolde seg. Mer om dette mot slutten av denne artikkelen.
 - 9 S. 23.
 - 10 Markante milepæler i denne historien er blant annet Evagrius av Pontos, Thomas Aquinas, Blaise Pascal og Søren Kierkegaard. For en god norsk fremstilling av både kjedsomhetens historie og filosofi, se Lars Fr. H. Svendsen, *Kjedsomhetens filosofi*, Oslo: Universitetsfor- laget, 1999.
 - 11 Se for eksempel artikkelen «Kirke og kjedsomhet» (2007) der jeg drøfter hvordan tematiseringen av dette fenomenet hos særlig Evagrius, Pascal og Kierkegaard kan ha relevans for kirkelig praksis.
 - 12 S. 139.
 - 13 «(...) overloads of information», *Overload and Boredom*, s. 1.
 - 14 Jeg oversetter her 'redundancy' med 'gjentakelse'. Det er ikke helt presist. Redundans innebærer at det ved gjen- takelse opparbeides en viss overflødighet eller over- skudd, av mening, karakteristika, eller annet. Den gode effekten er at redundans kan tydeliggjøre poeng man vil ha frem. Det potensielt problematiske med redundans er at den ikke tilfører noe nytt, og derfor kan oppleves som trettende, søvndyssende, meningsløs, etc. Det siste er poenget med begrepet 'trettende gjentakelse' (*bad redundancy*). Et annet begrep som har samme betydning hos Klapp er 'kjedelig gjentakelse' (*boring redundancy*).
 - 15 S. 26.
 - 16 S. 18.
 - 17 Ibid. s. 4.
 - 18 Ibid. 2f, orig. uth..
 - 19 En slik bruk av entropi-begrepet, som kanskje flest for- binder med termodynamikken innen fysikken, har etter hvert blitt vanlig i både informasjonsteori og kaos- teori.
 - 20 Ibid. s. 3.
 - 21 Ibid. s. 119.
 - 22 Csikszentmihalyi, *Flow*, passim.
 - 23 Ibid. s. 36.
 - 24 Interessant nok beskriver Klapp nettopp disse kryssbe- vegelsene i en tidligere bok (1978; *Opening and Closing*) ved hjelp av begrepene «åpnende» og «lukkende». Vi skal se hvordan dette har umiddelbar relevans for pre- kensituasjonen.
 - 25 «Informationalism, Networks, and the Network Society», s. 3.
 - 26 Klapp trekker interessant frem *munken* som represen- tant for en «perfected closing strategy» i *Opening and Closing*, s. 177.
 - 27 Jf. Luthers *finitum capax infiniti*, til forskjell fra Calvins *finitum non capax infiniti*.
 - 28 «Pastoral Praxeology, Hermeneutics, and Identity», s. 311. Se også ss. 309f.
 - 29 *Enten-Eller*, ss. 263ff.
 - 30 *Broen over 2000 år*, s. 19.
 - 31 Når dette er sagt, så må det også sies at Kierkegaards behandling av denne evnen til begrensning og oppda- gelse hører hjemme i beskrivelsen av estetikerens, jf. min egen behandling av dette i artikkelen «Kirke og kjedsomhet» (2007), ss. 10ff. Dette poenget er derfor hos Kierkegaard begrenset til det estetiske stadium. Satt inn i en homiletisk sammenheng, og knyttet sammen med hvilken rolle metaforer og billedbruk spiller i kris- ten teologi og forkynnelse, mener jeg imidlertid at poenget med fordel kan utnyttes slik jeg har gjort.
 - 32 Jf. Jakob Sandes «Då Gud heldt fest i Fjaler». Som en kuri- ositet kan nevnes at det var Skjevesland som første gang introduserte meg (og praktikumskullet) for dette diktet.

Sammendrag:

Med basis i Olav Skjeveslands beskrivelse av informasjonstretthet hos mennesker i vår tid og deres behov for «et annet språk», har forfatteren forsøkt å gi en utdypende fortolkning av hvordan man kan etablere en sammenheng mellom informasjonstretthet og et annet språk i kristen forkynnelse. I lys av Orrin E. Klapps teori om informasjonsoverbelastning fremstår predikantens utfordring med å tilby et annet språk som dobbel: Dels må forkynnelsen tilby informasjonsfortolkning og retrett fra «støyende» informasjon, dels må den bruke overskridende bilder som kan bevege mennesker som har blitt begrenset og fortapt i kjedsommelig gjentakelse, monotoni og banalitet, over i noe større og dypere. Men for at ikke disse alternative strategiene i neste omgang skal forfalle til enten trettende gjentakelse eller lammende kreativitetsiver, kreves det en finjustert og vekslende «navigering» mellom dem.

Bård Mæland: Professor i systematisk teologi ved Misjonshøgskolen i Stavanger
Adresse: Misjonsveien 34, 4024 Stavanger